

DR. GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ*

Új magyar Büntető Törvénykönyv és a gazdasági válság elleni küzdelem

sági bűnözés alakulása között, valamint milyen szerepe lehet a gazdasági büntetőjognak a válság elleni küzdelemben. Kiinduló hipotézisünk az, hogy a válságperiódusokban bizonyos időeltolódással (time lag) ugyan, de megnő a gazdasági és a gazdálkodással összefüggő vagyoni elleni bűncselekmények száma. A gazdasági büntetőjogi szabályozás „finomhangolásával”, a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodásával és szigorításával azonban némi eredményt elérhetünk a válság elleni küzdelemben.

I.

Bevezető gondolatok¹

„A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy ha valaki 75 évig él, feltehetően át fog élni egy jelentős gazdasági válságot és két jelentősebb recessziót.”

(Robert T. Kiyosaki)²

*„Amikor a zene leáll, ami alatt a likviditást értem, nagyon nehéz lesz a helyzetünk. Amíg azonban a zenekar játszik, addig fel kell állni táncolni.
És mi még táncolunk.”*

(Chuck Prince, a Citibank elnök vezérigazgatója 2007. július 10.)

2008 szeptembere óta a világgazdaság olyan mértekű válsága bontakozik ki, amely csak az 1929–33-as nagy világgazdasági válsághoz mérhető.

Oliver Wendell Holmes 1897-ben megjelent cikkében a következőt írta: „Ma még talán a törvények betűinek ismerői a jog avatott tudói, a jövő azonban azoké, akik a statisztikához és a közgazdaságtanhoz értenek.”³ Ez a tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen viszony áll fenn a gazdasági válság és a gazda-

II.

A jog illetve a büntetőjog szerepe a gazdaságban – ultima ratio?

A gazdaság és a jogrendszer szorosan kapcsolódik egymáshoz.⁴ A gazdaság működését különféle szabályok befolyásolják. A gazdaság legfőbb szabályozója hazánkban 1989 óta a piac. Magyarország Alaptörvényének M) cikke kimondja, hogy:

(1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.

(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.

A piac szereplői meghatározott viselkedési normák szerint cselekszenek, lépnek kapcsolatba egymással (vagy legalábbis ez lenne a kívánatos), ezek a normák részint a hatékonyságot növelik, részint szociális és egyéb szempontok alapján határolják be a gazdasági szereplők cselekvési szabadságát. A viselkedési normák lehetnek *írott* és *íratlan* szabályok (ez utóbbiak

⁴ Ilyen kapcsolódási pont például a jog gazdasági elemzésének nevezett elméleti irányzat is. A jog gazdasági elemzése az Amerikai Egyesült Államokból indult el az 1960-as évek elején, majd ezután Európában is elterjedt. Két ága alakult ki, mindkettő a XVIII. századba nyúlik vissza (ekkor vált a közgazdaságtan is önálló tudománnyá). Az egyik áramlat a kifejezetten piaci tevékenységeket szabályozó joganyag gazdasági elemzése, tehát azoké a jogszabályoké, amelyek a gazdasági rendszert szabályozzák. Ez az irányzat Adam Smith-től származhat. Ide tartozik a büntetőjog gazdasági elemzése is, melynek mérföldkő jelentőségű állomása volt Gary Becker *Crime and Punishment: An Economic Approach* című, 1968-ban megjelent munkája. A büntetőjog és a közgazdaságtan kapcsolata ma is kétirányú. Egyrészt a büntetőjogi normák (mint a legerősebb jogi tilalmak) hatással vannak a gazdasági életre, másrészt a közgazdaságtan egyes elméleti elemzési módszerei felhasználhatók a büntetőjogban is.

* *habilitált egyetemi docens, PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék*

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² Robert T. Kiyosaki & Sharon L. Lechter: *A cashflow négyszög* Bagolyvár Könyvkiadó Budapest, 2006. 25. oldal

³ „For the rational study of the law the blackletter man may be the man of the present, but the man of the future is the man of statistics and the master of economics.” Cikk: *The Path of the Law*. Harvard Law Review (1897). Letölthető: http://constitution.org/lrev/owh/path_law.htm

jelentősége adott esetben – fejlett piacgazdasági viszonyok között – igen komoly lehet).

A gazdaság működését, a gazdasági szereplők viselkedését meghatározó írott szabályok csoportosíthatók aszerint, hogy jogszabályi jellegűek-e vagy sem. (Ez utóbbiak például az etikai kódexek.) A gazdaságra vonatkozó jogi rendelkezések megtalálhatók majdnem az összes jogágban: a polgári jogban a szerződések joga, a munkajog egyes jogintézményei, a gazdasági életre vonatkozó közigazgatási jogi normák mind-mind előírnak viselkedési szabályokat. Ha az üzleti élet szereplőinek a többsége betartja ezeket a játékszabályokat, akkor a gazdasági életben nagyfokú jogbiztonság alakul ki, amely végső soron kiszámítható környezeti feltételeket eredményez.

Mindig akadnak azonban olyanok, akik megszegik az íratlan szabályokat (ezek egy része erkölcsi szempontból kifogásolható módon jut kimagasló haszonhoz, de nem tekinthető bűnözőnek), mások megpróbálnak kibújni az írott normák által felállított, jogszabályi kötelezettségek alól, kisebb-nagyobb sikerrel. Ebbe a második csoportba tartozó gazdasági szereplők a szokásos gazdasági kockázaton felül egy újjal is szembenéznek: a jogi szankció alkalmazásának reális lehetőségében megjelenő kockázattal. Kilépnek a jogos és a jogtalan határterületét képező szürke zónába az extraprofit reményében, és lépteiket néha sajnos a jogi képviselőik is figyelik (valamint biztosítják). Az eltökéltebb jogsértők azonban itt nem állnak meg, és a jogtalanítás mezejére tévednek. Őket nevezzük deviánsnak. A bűnre való hajlandóság az ember sajátja, mivel „társas viszonyaiban a bűncselekmény az egyik reális, kézenfekvő viselkedési mód. Ha pedig mindehhez hozzátesszük, hogy szinte törvényszerű, hogy az ember szükségletei gyorsabban nőnek, mint kielégítésük eszközei, a bűn kísértése és csapdája szinte állandó kísérőjelensége életünknek. Tudomásul kell vennünk, hogy a bűncselekmény problémamegoldó, szükségletkielégítő viselkedési forma, egyik lehetséges, valóságos változata az ember társadalmi viselkedésének. Eleve ott van tehát életünkben, abba bele van ágyazva, és éppen azért kerülhet jogi tiltás alá, mert eleve létező viselkedési forma.”⁵

A jogszabályok megszegése esetére a jogalkotó szankciókat helyez kilátásba: a gazdasági életben ilyenek például a versenyjogi vagy az adójogi szankciók. Ha ez sem elegendő, akkor a jogalkotó a végső eszköz-höz nyúl: ez már a büntetőjog területe.

Ha egy magatartás olyan fokban veszélyes a társadalomra, hogy a többi jogág által biztosított szankciók nem mutatkoznak elégségesnek, a törvényhozó erre úgy reagál, hogy alkot rá egy tényállást a Büntető Törvénykönyvben. Ha valaki olyan magatartást tanúsít az üzleti életben, amely kimeríti a Btk.-ban meghatározott törvényi tényállások valamelyikét, és

a büntetethez való jogának minden egyéb feltétele fennáll, az ún. elévülési időn belül reálisan számolhat azzal, hogy – amennyiben a cselekménye a hatóság tudomására jut – le fogják vele szemben folytatni a büntetőeljárást, amelynek egyik hátrányos következménye majd a jogerős ítélettel kihirdetett szankció végrehajtása lesz.

A gazdasági büntetőjog tehát normál helyzetben csak végső eszköz, miként a büntetőjog is szubszidiárius jellegű jogág, azaz csak akkor alkalmazzuk a gazdaságban, ha a többi jogág szankciói várhatóan nem eredményeznék a kívánt hatást az üzleti élet szereplői viselkedésének a befolyásolásában. A többi jogág szabályozza a gazdaságot, a büntetőjog védi; és míg a többi jogág viselkedési normáinak az a célja, hogy az állampolgárok aszerint tevékenykedjenek az üzleti életben, a büntetőjogban leírtak tanúsításától (azaz a gazdasági bűncselekmények elkövetésétől) mindenkinek tartózkodnia kell. A büntetőjog tehát az utolsó a jogágak között abban az értelemben, hogy csak a legvégső esetben szabad alkalmazni a gazdaságban magatartás-befolyásoló eszközként, ugyanakkor egyben a legerősebb jogág is, hiszen az állampolgárok életébe ez teszi lehetővé a legnagyobb fokú, legdrasztikusabb beavatkozást (gondoljunk csak a szabadságelvonnással járó szankciók alkalmazásának a lehetőségére).

III.

Ciklikusság és válságok a gazdaságban

Ritka jelenségnek számít, amikor két tudományág szinte egyszerre születik meg. A büntetőjog-tudomány 1764-ben született meg Cesare Beccaria „*Dei delitti e delle pene*” című munkájának megjelenésekor. A modern értelemben vett közgazdaságtan pedig ugyanebben az időszakban született meg, szintén egy könyv megjelenésével. 1776-ban írta meg Adam Smith a *Nemzetek gazdasága* című könyvét (teljes címe: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*). Smith szerint mindenki a saját önérdeke szerint cselekszik, ezek együtt a közjó eléréséhez vezetnek. Ennek viszont az a feltétele, hogy ne avatkozzunk be a gazdaságba, mert a „láthatatlan kéz” majd megoldja a problémákat. Adam Smith is utalt már azonban – ugyan érintőlegesen, az egyes jószágok árainak kapcsán – a válságok kialakulásának lehetőségére: „Amikor szükségét szenvedünk abban, ami nélkülözhetetlen, akkor mindent fel kell áldoznunk, ami felesleges, és aminek éppen ezért úgy esik az ára a szegénység és válság idején, mint ahogyan a virágzó jólétben emelkedik. Más a helyzet a létszükségleti javak terén. Ezeknek a valóságos ára, vagyis az értük kapható munka mennyisége a szegénység és válság idején emelkedik, s a virágzó jólét, tehát a nagy bőség idején esik; nagy bőség nélkül nincs virágzó jólét. A gabona létszükség-

⁵ Szabó András: Igazságosan vagy okosan? Akadémiai Kiadó Budapest, 1993. 10. oldal

let, az ezüst nélkülözhető.”⁶ Smith szerint azonban ezeket a válságokat a piaci mechanizmusok automatikusan megoldják.

Ugyan Marx Károly napjainkban kevésbé idézett művében a XIX. század második felében többször is hangsúlyozta, hogy a gazdasági válságok a kapitalista rendszer immanens velejárói, de 1929-ig a kapitalista országok közgazdászainak „main stream”-je nem igazán vette komolyan az ilyen és ehhez hasonló kijelentéseit: „Amíg jól megy az üzlet, addig a tőkés túlságosan belemerül a többletcsinálásba, semhogy a munkának ezt az ingyen adományát észrevenné. A munkafolyamat erőszakos megszakításai, a válságok, azonban érzékenyen figyelmeztetik rá.”⁷ A válság oka Marx szerint az elégtelen kereslet. A tőkés termelés lényege szerint árutermelés, már ebből is következik az eladás és a vétel, vagyis az összkereslet és az összkínálat szétválásának, ebből következően a válságnak az elvont lehetősége. „Ez a szétválás megjelenik a válságban; elemi formája annak. A válságot ebből az elemi formájából magyarázni annyit jelent, mint a válság létezését azzal magyarázni, hogy meglétét legelvontabb formájában mondjuk ki, tehát a válságot a válsággal magyarázzuk.”⁸

Az 1929-ben kibontakozott nagy válságot követően az állam is fontos gazdasági szereplővé vált, mint a nemzetgazdaság általános állapotáért felelős, a „láthatatlan kéz” tökéletlenségeit korrigáló, szabályozó tényező.⁹ A világgazdasági válság drasztikus hatásaival egyenértékű erővel jelent meg az 1930-as évek közgazdasági gondolkodásában John Maynard Keynes (1883–1946) – a neoklasszikus elmélet kiterjesztését és korrekcióját célzó – könyve, az 1936-ban kiadott „Általános elmélet”. A mű a makroökonómia alapművének tekinthető, Keynes pedig a makroökonómia első teoretikusának.¹⁰ Keynes szerint, ha egyre több az emberek jövedelme a jólét növekedésével, akkor ennek egyre nagyobb részét megtakarítják, a megtakarítást pedig a bankok kikölcsönzik a termelő tőkésnek. Ezáltal túlermelési válság alakulhat ki.

„A válság magyarázatakor azt szoktuk hangsúlyozni, hogy a pénz iránti kereslet – mind üzleti, mind spekulatív célokból – megnő, s a kamatláb ennek hatására emelkedik. Ez a tényező is bizonyára játszhat időnként súlyosbító, sőt néha talán kezdeményező szerepet. Azt állítom azonban, hogy a válság tipikusabb és gyakran domináló oka elsődlegesen nem a kamatláb emelkedése, hanem a tőke határhatékonyságának a hirtelen összeomlása. A fellendülés előrehaladottabb szakaszára a tőkejavak majdani hozamát illető optimista várakozások jellemzők, s ezek eléggé erősek ahhoz, hogy semlegesítsék a tőkejavak növekvő bőségét, emelkedő termelési költségeit, sőt talán a kamatláb emelkedését

is. A szervezett beruházási piacokat olyan vásárlók befolyásolják, akik jóformán nem is tudják, mi az, amit megvesznek, továbbá olyan spekulánsok, akik nem annyira azzal foglalkoznak, hogy józanul felbecsüljék a tőkejavak majdani hozamát, hanem csupán azt kísérlik meg előrelátni, hogy milyen irányban fog a piaci hangulat a legközelebb megváltozni. Az ilyen beruházási piacok természetéből következik, hogy amennyiben egy túl „optimista” piac, ahol a legtöbben nem eladni, hanem vásárolni akarnak, hirtelen elveszíti illúzióit, akkor ennek a csapásnak hirtelennek és katasztrofális jellegűnek kell lennie. Ezen felül a tőke határhatékonyságának az összeomlását követően a jövőt illető elkedvetlenedés és bizonytalanság természetesen rohamosan fokozza a likviditási igényt, és ezzel emeli a kamatlábat. Az a körülmény, hogy a tőke határhatékonyságának az összeomlása rendszerint a kamatláb emelkedésével jár együtt, még súlyosabbá teszi a beruházás visszaesését. A helyzet lényege azonban mégis az, hogy összeomlik a tőke határhatékonysága, mégpedig különösen azoké a tőketípusoké, amelyek leginkább részt vettek az előző szakasz nagyarányú beruházásaiban. A likviditási igény – ha eltekinünk attól a viselkedéstől, amely az üzleti és a spekulációs tevékenység növekedésével kapcsolatos – csak a tőke határhatékonyságának összeomlása után szokott fokozódni.”¹¹

Keynes megoldási javaslata az volt, hogy be kell iktatni egy nagyfogyasztót, ez az állam. Az állam elvonja adók formájában a jövedelmek egy bizonyos hányadát, és nem termelő módon költi el. Például utakat, középületeket, gátakat stb. épít. Ezáltal csillapíthatja a gazdasági hullámokat, a stop-go elve alapján hűti és fűti a gazdaságot. Ahogy Rooseveltnél fogalmazott a New Deal kapcsán: „Kérni fogom ugyanis a Kongresszustól az egyetlen megmaradt eszközt, amelynek segítségével szembeszállhatok a válsággal: tág végrehajtói hatalmat és jogkört, hogy megvívhassam a háborút ebben a szükséghelyzetben. Ugyanazt a jogkört fogom kérni a Kongresszustól, amely akkor járna, ha ellenség lép országunk területére.”¹²

A XX. század vége felé azonban a költségvetési politikára épülő keynesi elmélet már nem tudta betölteni az addigi szerepét. A költségvetéssel nem lehetett már szabályozni a gazdaságot, mert a költségvetés bevételi és kiadási oldala túlságosan merevvé vált. Ha a bevételeket akarta növelni bármelyik kormányzat adóemeléssel, akkor a szakszervezetek tiltakoztak, ha a kiadásokat akarta csökkenteni, akkor szociálpolitikai feszültségek keletkeztek. A megoldást – úgy tűnt – a monetarista irányzat kínálta, amelynek vezéralakja Milton Friedman volt. Friedman szerint a bajok fő oka az állami beavatkozás. Emiatt a fiskális politikáról át

⁶ Adam Smith: A nemzetek gazdagsága Akadémiai Kiadó Budapest, 1959. 241–242. oldal

⁷ Marx Károly: A tőke Budapest, 1955. 196. oldal

⁸ Marx és Engels Művei Budapest, 1965–1985. 26/2. 469. oldal

⁹ Barancsik János: Mikrogazdaságtan Pécs, 2007. 40. oldal

¹⁰ Hausmann Péter: Bevezetés a közgazdaságtanba Pécs, 2009. 43. oldal

¹¹ John Maynard Keynes: A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete KJK, Budapest 1965. 340–341. oldal

¹² Franklin D. Roosevelt: „Egy valamitől kell félnünk csupán: magától a félelemtől” Washington D.C., 1933. március 4. (=A XX. század nagy beszédei Budapest, 2006. 71. oldal)

kell térni a monetáris szabályozásra, és két feltételt kell megteremteni:

1. pénzstabilitás
2. a gazdaság egyenletes (az inflációval megegyező mértékű) pénzellátása.¹³

A piac „mindenhatóságába” vetett hiten alapuló, a közgazdasági gondolkodást valamikor átható gazdaságfilozófiai irányzat, a gazdasági liberalizmus ma már korántsem örvend egyértelmű hegemoniának. Az 1929-ben kirobbant nagy válság örökre aláásta a kapitalista gazdaság önszabályozásával kapcsolatos túlzott illúziókat.¹⁴

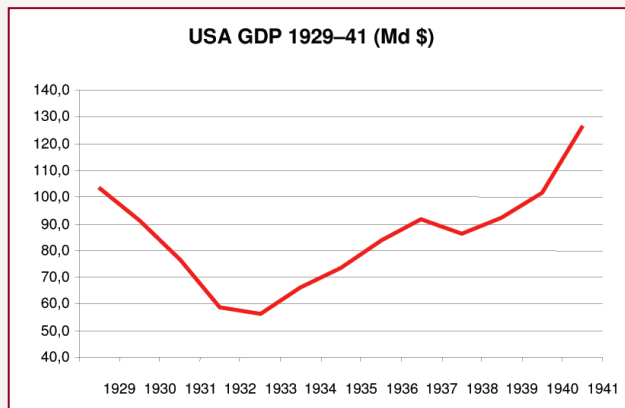
A XXI. század elején úgy tűnt, hogy a fő gazdasági bajok okozója a nemzetközi terrorizmus lesz, ehelyett 2007 végén egy „klasszikus” gazdasági világválság köszöntött ránk. 2007–2008-ra az úgynevezett Kondratyev-ciklus leszálló ágába került a világgazdaság, és sok katasztrófa is tovább rontotta a helyzetet. Ilyen volt például a New-Orleans-i hurrikán. A hitelpiac tétlődése miatt a bankok a másodrendű adósokhoz fordultak. Nem volt komolyabb hitelbíráló, az ingatlanok árfolyama folyamatosan emelkedett. 2006-ban egyre több és több hitel dőlt be, aminek következtében csődbe ment több ingatlaniroda, ezek magukkal rántottak néhány bankot is. Ezek közül talán a Lehman Brothers csődje volt a legismertebb. A válság pedig rövid időn belül begyűrűzött a reálgazdaságba is. A válság kiváltó okain a vezető közgazdászok ma is vitatkoznak, de biztosan szerepet játszott Bush elnök nagy adócsökkentési programja, amely hirtelen sok milliárd dollárt hagyott a lakosságnál, ez a bankokba kerülve pedig tovább növelte a hitelkínálatot. (Az amerikai kisembereket sohasem buzdították arra, hogy takarékoskodjanak. Amikor például Eisenhower elnököt megkérdezték az 1950-es években, hogy mit tehetne egy igazi amerikai a hazájáért, a válasz az volt: „Vásároljon!”) Emellett szerepet játszhatott az USA gazdasági megroppanásában a védelmi kiadások jelentős megnövekedése is. 2008-ban például a világ összes védelmi kiadásának 45%-át az USA költötte fegyverekre és ezekhez kapcsolódó más árucikkekre és szolgáltatásokra.¹⁵

IV.

A jelenlegi gazdasági válság és a terápia lehetséges eszközei

A 2008 szeptemberében kirobbant gazdasági válság hatásaiban csak az 1929–33-as nagy gazdasági világ-

válsághoz mérhető. A XX. század első felét megrázó nagy világválság lefolyását jól mutatja az USA GDP-jének alakulása¹⁶:

A 2008-ban kirobbant (a közgazdászok által talán jobban elfogadott kezdődatum 2007 augusztusa) világválság gyökerei Soros György szerint¹⁷ a 2000 végén kirobban internetes lufira vezethetők vissza, amelyet „dot-com” buboréknak szoktak nevezni. Ennek kipukkadására a FED úgy reagált, hogy az irányadó kamatot lecsökkentette 6,5 százalékról 3,5 százalékra. Majd jött a 2001. szeptember 11-i terrortámadás, és a FED ismét a kamatlábak mérséklésével próbálta enyhíteni a lehetséges gazdasági következményeket. A terrortámadások egyébként a XXI. század eleje óta olyan jelentős többletköltségeket generálnak a megtámadott országok számára, amelyek képesek önmagukban is gazdasági válságot okozni, magukban hordozzák tehát egy újabb gazdasági válság kockázatát rövid-, illetve középtávon.

A jelenlegi gazdasági válság kibontakozásának tényleges okait sokan, sokféleképpen magyarázták. A vizsgálódások gyakran nagyon is különböző, s nem ritkán egymással szöges ellentétben álló következtetésekre jutottak.

Egyes vélemények szerint a válság egyértelműen a kapitalizmus – vagy legalábbis a kapitalizmus szabályozatlan, laissez-faire változatának – kudarca, más vélemények ugyanakkor a gazdaság működésébe való túlzott állami beavatkozást okolják a válságért (Friedman elmélete alapján).

Mások különböző tényezőket és faktorokat emelnek ki fő okként, mint például a következő jelenségek:

- a kapitalizmus „mohósága”,
- a neoliberális gazdaságpolitika,
- a piacgazdaság csődje,
- a pénzügyi intézmények: a bankok, hedge fund-ok stb. gyakorlata.

Ennél azonban a helyzet bonyolultabb és összetettebb. Vannak olyan elméletek, amelyek a hedge fundok szerepét állítják előtérbe. Ennél azonban jóval össze-

¹³ Gazdag László: Marxnak lesz igaza: A kapitalizmus elérte lehetőségei határait? <http://www.neplap.net/blog/marxnak-lesz-igaza-a-kapitalizmus-elerte-lehetosegei-hatarait> (2011. 01. 19.)

¹⁴ Barancsik János: Mikro gazdaságtan Pécs, 2007. 212. oldal

¹⁵ Gazdag: i. m. uo.

¹⁶ Zeller Gyula: Állam a válságban MBA ppt 6. dia (PTE KTK 2010.)

¹⁷ Soros György: A 2008-as összeomlás és következményei Scolar Kiadó Budapest, 2010. 15–28. oldal

tettebb kérdésről van szó. Sokfajta tényező járult hozzá a kialakult helyzethez Halm Tamás¹⁸ nézete szerint. Ezek:

- pénzügyi okok (értékpapírosítás, újfajta pénzügyi technikák)
- magasabb kockázati hajlam,
- a szabályozás korszerűtlensége: a gazdasági, pénzügyi innovációkhoz képest,
- sajátos menedzsment érdekeltség,
- gondatlan hitelminősítő intézetek,
- globalizáció (egyres országokban óriási tőke halmozódik fel, mint pl.: Kína, Japán),
- politikai okok: kormányzati célkitűzés lett a kis jövedelműek lakáshoz juttatása,
- felelőtlen egyéni döntések.

Összességében tehát egy összetett folyamat eredményeként alakult ki 2008-ra egy globális méretű gazdasági válság, amely rövid időn belül az amerikai kontinensről az egész világra is áterjedt. Az egyes elméletek között is nagyjából konszenzus övezi azt a nézetet, hogy a gazdasági válság közvetlen okozója az amerikai jelzálogpiaci buborék összeomlása volt.¹⁹ Vagyis az olcsó finanszírozás ingatlanbuborékot, tőkeáttételes kivásárlási hullámot és egyéb szélsőséges jelenségeket váltott ki, elsősorban az USA-ban. Egy Alan Greenspan irányítása alatt készült felmérés például kimutatta, hogy a 2000-es években a lakásfedezetű kölcsönökből finanszírozták az USA-ban a magánfogyasztás 3 százalékát. 2006-ra már a rendelkezésre álló személyi jövedelem 10%-át tették ki ezek a jelzáloghitelek.²⁰ Az ingatlanárak emelkedése a 2000-es évek második felében erőteljes spekulációt indított el. A bankok ezek után a legkockázatosabb jelzáloghiteleket úgy értékesítették, hogy azokat adósság fedezetű instrumentumokba (CDO) csoportosították. Az értékpapírosítás célja a kockázatok csökkentése volt a diverzifikáció útján. A CDO-kat „átcsomagolták”, a rosszabb minőségűek legfelső szeletei pedig mindig AAA besorolásúak lettek. A válság kirobbanását követően rendkívül gyorsan omlottak össze a pénzpiacok, a bankok pedig vonakodtak hitelt nyújtani egymásnak, inkább a saját likviditásuk fenntartására törekedtek. A lakóingatlanokról a recesszió átgyűrűzött a hitelkártya- és autóhitelekre, majd a kereskedelmi célú ingatlanokra.²¹ Soros György a jelenlegi válságot az úgynevezett *szuperbuborék elmélettel* magyarázza, amelynek lényege a következő²²:

A XX. század második felében a keynesi gazdaságpolitika győzedelmeskedett a kapitalista országokban,

úgy tűnt, hogy a laissez-faire korszak örökre leáldozott. Később azonban kiderült, hogy az állami beavatkozásban is általában vannak hibák. A '80-as években a pénzügyi hatóságok elveszítették a piacok feletti befolyásukat, szabad utat engedve ezzel a szuperbuborék kialakulásának.

»A bankszféra által kiépített hagyományos image, amely alapvetően az 1929–33-as nagy gazdasági világválság után alakult ki, elsősorban a biztonságot, a gyakran lassú, de megfontolt működést tartotta szem előtt. Ennek az 1970-es évektől fokozatosan vége szakadt és a pénzügyi szférát is a korszerű marketing módszerek alkalmazása kezdi jellemezni. Mind a betétgyűjtés mind a hitelkihelyezés során sokkal agresszívebbé vált a bankok piaci magatartása, az élesebb versenyben egyre inkább az általuk megcélzott „piaci niche” fogyasztóinak speciális igényeire szabták termékeiket. Ez a hatékonyabb marketingre alapozott tevékenység jelentős hatást gyakorolt a pénzügyi innovációra és számtalan új termék kifejlesztését hozta magával. Tagadhatatlan ugyanakkor az is, hogy a bankok egy része a megváltozott piaci magatartással megváltozott kockázati filozófiát is követett, ami nemegyszer látványos bukásokban, bankcsődökben jelentkezett.»²³

„Ma már közhelyszámba megy annak kiemelése, hogy a Greenspan-korszakot jellemző be nem avatkozás, mások szerint célzott és minden piaci buborékot szánt szándékkal megelőző, kipukkadni nem engedő, befektetőbarát beavatkozás a 2007–2009. évi pénzügyi válság közvetlen oka volt.»²⁴

Tovább rontott a helyzeten, hogy a tőke szabad áramlása megnehezítette az államok számára, hogy a tőkét megadóztassák vagy szabályozzák, és a kormányok gyakran saját országuk igényeinél is jobban figyeltek a nemzetközi tőke elvárásaira. A II. világháború utáni szigorú szabályozás, amely a pénzpiacokat érintette, a '80-as évektől kezdett veszélyesen meglazulni. Ennek következtében szép lassan létrejött az a szuperbuborék, amelyet a subprime válság egyszerűen csak kipukkasztott. A központi bankok lassan reagáltak a válság kirobbanásakor, mert tartottak az erkölcsi kockázattól²⁵ is.

Álláspontom szerint a terápia egyik alappillére a szigorúbb szabályozáshoz való visszatérés lesz, a közgazdaságtan main stream-je is a keynesi gondolatokat porolja le az elmúlt években. Soros György kijelenti például, hogy „rég nem használt politikai eszközöket kell ismét aktiválnunk”.²⁶ Nemcsak a bankokat, hanem a hitelkihelyezésben érintett valamennyi intézményt szabályozni kell. Óvatosan kell bánni továbbá a tőkeáttétellel, nem elég csak a számszerűsíthető kockázat-

¹⁸ Halm Tamás: A gazdasági válság. Okok és tanulságok (=Kommentár 2009/6.)

¹⁹ Halm Tamás: A gazdasági válság. Okok és tanulságok (=Kommentár 2009/6. 97. oldal)

²⁰ Alan Greenspan – James Kennedy: Estimates of Home Mortgage Origination, Repayments, and Debts on One- to Four-Family Residents. Federal Reserve Staff Working Paper 2005. 41. oldal

²¹ Soros György: A 2008-as összeomlás és következményei Scolar Kiadó Budapest, 2010. 15–28. oldal

²² Soros György: A 2008-as összeomlás és következményei Scolar Kiadó Budapest, 2010. 129–131. oldal

²³ Zeller Gyula: Pénz- és bankügyek Pécs, 2008. 219. oldal

²⁴ Csaba László: Keynesi reneszánsz? (=Pénzügyi Szemle 55. évf. 1. szám 2010. 6. oldal)

²⁵ Ennek lényege a következő: ha az állam megment egy csőd szélére került bankot, amelynek a menedzsmentje rosszul gazdálkodott, akkor fennáll a veszélye annak, hogy a későbbiekben újból előállhat ilyen szituáció, és újból állami segítségre lesz szükség.

²⁶ Soros György: A 2008-as összeomlás és következményei Scolar Kiadó Budapest, 2010. 255. oldal

tal kalkulálni. Visszatérünk tehát a szigorúbb jogszabályi keretekhez, amelyre jó példa a „Wall Street reform és fogyasztóvédelmi törvény” (2010), amely a legátfogóbb pénzügyi szabályrendszer a nagy válság óta. Megváltozott a szabályozási paradigma, ez alapján érint minden szabályozó és gazdálkodó intézményt illetve állampolgárt

- 848 oldal, 16 fejezet, 1503 szakasz
- A szabályozóknak
 - 243 szabályzatot
 - 67 tanulmányt
 - 22 periodikus jelentést kell megalkotniuk

Célja a következő: *»... az Egyesült Államok pénzügyi stabilitásának elősegítése az elszámoltathatóság és átláthatóság javítása révén a pénzügyi rendszerben, a „túl nagy, hogy elbukjon” megszüntetése, az amerikai adófizetők csőd elleni védelme, a fogyasztók megvédése a félrevezető pénzügyi szolgáltatási gyakorlatoktól...«* A törvény hatálya kiterjed új kormányzati intézmények alapítására, a pénzügyi intézmények gazdálkodásának szabályozására, a jelentési kötelezettségek növelésére, a jelzáloghitelek újraszabályozására, a fogyasztóvédelemre stb.²⁷

Egy modern piacgazdaság a XXI. században a jogi kereteken túlmutató állami szerepvállalást is igényel. Erre először az 1929–33-as nagy világgazdasági válság hívta fel a közgazdászok figyelmét. „Azóta nem vitás az állam gazdasági beavatkozásának szükségessége, így a különböző közgazdasági iskolák közötti viták fókuszpontjában leginkább az áll, hogy aktív vagy passzív szerepben maradjon-e az állam a gazdasági folyamatok koordinálásában, és mely területeken, milyen súllyal, illetve eszközökkel lehet vagy kell az államnak a gazdasági folyamatokba beavatkoznia.”²⁸

A szigorúbb szabályozás tehát szükséges, de nem elégséges feltétel. A gazdasági trendet megfordítani csak legalább két lépésben lehet. Először meg kell akadályozni az összeomlást pénzkibocsátással, a bedőlt hitelek leírásával és a bakok feltőkésítésével. Ez nagyjából megtörtént napjainkra. Majd a felesleges pénzkínálatot nagyon gyorsan ki kell vonni a gazdaságból, nehogy elszabaduljon az infláció. Kérdés, hogy ez sikerül-e.

A terápia eszközei közé sorolom továbbá az újbóli szigorúbb jogi szabályozáson belül kiemelt helyet elfoglaló büntetőjogi szabályokat is, különösképpen az offshore ipar elleni nemzetközi összefogást, amely végső soron az USA-ból indult a válság kirobbanása után. A világ GDP-je tőzsdei és egyéb virtuális értékpapírok figyelembevételével egyes becslések szerint 500 000 milliárd dollár, míg a virtuális/spekulációs „bit-pénz” nélkül csak 50 000 milliárd. Az említett tőkeáramlások több, mint fele offshore-cégek közreműködésével zajlik.²⁹

V.

Új magyar büntetőjog, új büntetőjogi eszközök

Érdekes módon a büntetőjogi szabályok szigorítása és enyhítése, mint állandóan váltakozó folyamat összefüggést mutat a gazdasági válságjelenségekkel is.

Magyarországon például a második világháborút követő recesszió alatt a világtörténelem legnagyobb inflációja³⁰ volt megfigyelhető. A pengő az értékét a második világháború végén a különféle okok miatt meginduló hiperinfláció során teljesen elvesztette. A stabilizációs törekvések során új pénznemként a forintot vezették be 1946. augusztus 1-jén. Az új pénz bevezetésekor 1 forint 400 000 kvadrillió pengőt, vagy kétszázmillió adópengőt ért. A forint bevezetésével egyidejűleg jelentősen szigorították a gazdaság büntetőjogi védelmét is. Az árdragító visszaélésekre és a közellátás veszélyeztetésére akár halálbüntetést is ki lehetett szabni.

2009–2010-ben a magyar Büntető Törvénykönyvet több jelentős módosítás is érintette, főleg a 2010 tavaszán bekövetkezett kormányváltás óta. Ezek szinte kivétel nélkül szigorítást jelentettek, és már a jelenlegi válság következményeiként is leírhatók. Kimondható az eddigi tapasztalatok alapján az, hogy Magyarországon a gazdasági recessziókat követően kisebb-nagyobb késéssel mindig a büntetőjog szigorításával, mint kriminálpolitikai eszközzel próbálta a gazdaságpolitikai lépéseit támogatni a törvényhozó.

A sok módosítás ugyan nem feltétlenül pozitív jelenség, hiszen a büntetőjognak viszonylagos állandóságot kellene mutatnia. Ez az a jogág, amely az állampolgárok magánéletébe a legmélyebb fokú beavatkozást teszi lehetővé, emiatt nem célszerű gyakran módosítani. Bizonyos módosítások viszont elkerülhetetlenek.

2010-ben például lehetővé tették, hogy a bűncselekményi értékhátárt el nem érő összegű vagyon elleni szabálysértések elkövetőivel szemben is lehessen elzárást, tehát szabadságelvonást alkalmazni. A „három csapás” törvényjavaslat büntetőjogi módosításai az erőszakos bűnözők elleni szigorúbb fellépést célozták. A kilátásba helyezett szankciók emelése, és több módosítás a Btk. Általános részében számos bűncselekmény esetében azt eredményezte, hogy már első alkalommal elkövetett bűncselekmény esetén is letöltendő szabadságvesztéssel kell számolnia az elkövetőknek. Emellett Magyarország az egyetlen a 27 EU tagállam közül, amelyik a gyakorlatban is alkalmazza az úgynevezett „valódi életfogytiglan” büntetést a leg súlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben.

²⁷ Zeller Gyula: Állam a válságban MBA ppt 35. dia (PTE KTK 2010.)

²⁸ Hausmann Péter: Bevezetés a közgazdaságtanba Pécs, 2009. 75. oldal

²⁹ Brother Layman: Az offshore halála HVG Kiadó Budapest, 2010. 108. oldal

³⁰ 2008 októberében a zimbabwei infláció 231 000 000%-ra nőtt. Ezzel a pengő 1946-os magyarországi inflációja a 2. helyre szorult a nemzetközi „top-listán”. (http://hu.wikipedia.org/wiki/Zimbabwei_dollár)

A bűnözés, elsősorban a vagyoni elleni és a gazdasági bűnözés radikális emelkedésével kell számolnunk Magyarországon a következő években. Erre vonatkozóan a bűnügyi statisztika nem ad megfelelő tájékoztatást, hiszen az csak az ismertté vált bűncselekményeket tartalmazza, és nem számol a rejtett (látens) bűnözéssel. Ezért saját ügyvédi empirikus tapasztalataimra, valamint a nyomozó hatóságok és az ügyészség szervezetében dolgozó kollégáim által elmondottakra támaszkodok a továbbiakban.

A gazdasági bűncselekményekre vonatkozó hivatalos statisztika, amely az ismertté vált bűncselekményeket mutatja, szinte minden bűncselekmény esetében csökkenést jelez. Egyedüli látványos kivétel a gazdasági vesztegetés, amely a hivatalos statisztika szerint 300%-kal emelkedett. Az is igaz, hogy a regisztrált korrupciós bűncselekmények száma olyan alacsony, hogy a statisztikai következtetések levonására nem alkalmas. Évente ma is mindössze pár száz gazdasági vesztegetés válik ismertté.

A számviteli információs rendszerrel kapcsolatos bűncselekmények száma a hitelezővédelmi tényállásokkal együtt vélhetően növekedni fog a közeljövőben, a gazdasági válság hatására.

A pénzhamisítások száma szintén növekedni fog, amely egy bizonyos határon túl az állam monetáris politikáját is megzavarhatja.

A bennfentes kereskedelem és az ezzel kapcsolatos piaci manipulációk a gazdasági válság alatt vélhetően szintén növekednek, amelyet a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által kiszabott rendkívül nagy összegű bírságok is alátámasztanak.

Az adócsalás és az államháztartás pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények emelkedését a hivatalos statisztika által mutatott csökkenés ellenére szintén tényként szögezhetjük le.

Ha a profitorientált bűnözés növekszik, ha egyre több bűncselekményből származó pénz halmozódik fel a feketegazdaságban, és emellett a bankok tőkeéhsége nő a válság hatására, ez a pénzmosás volumenét exponenciálisan fogja növelni. A terrorizmus finanszírozása viszont, mint a pénzmosáshoz kapcsolódó, nem profitorientált bűncselekmény, véleményem szerint csökkenő tendenciát mutat úgy Magyarországon, mint Európa legtöbb más országában. A terroristák ugyanis áttértek a készpénz alapú finanszírozásra az elmúlt években.

A válság által generált szigorúbb jogi szabályozás egyik alappillére a szigorodó büntetőjogi szabályozás lesz a világban és Magyarországon is. A gazdasági büntetőjog kodifikációja napjainkban zajló folyamat. A politikai-gazdasági rendszerváltással ugyan megteremtettük Magyarországon a piacgazdaságot, de nem sikerült megteremtünk az ehhez tartozó üzleti etikai szabályokat. Ezek a szabályok hosszabb idő alatt rögzülnek majd a fejekben, addig – legalábbis ma úgy tűnik – fokozottabban kell támaszkodnunk a gazdasági büntetőjogra. Igazi szerepét, vagyis hogy háttérbe vonulva „végső eszköz”, „ultima ratio” eszköz legyen,

csak a gazdasági szereplők gondolkodásmódjának és viselkedési mintáinak megváltozása után töltheti majd be. Jelenleg nem liberalizációra, hanem következetesebb, szigorúbb kriminálpolitikára és gazdasági büntetőjogi szabályozásra van szükség.

A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünket, az 1978. évi IV. törvényt várhatóan 2013. július 1-jei hatállyal váltja majd fel Magyarország új, 1878 óta negyedik Büntető törvénykönyve. Az új kódex több ponton szigorítást jelent majd a jelenleg hatályos törvény szerint, amely érinti majd – közvetlenül vagy közvetve – a gazdasági büntetőjogot is. Ezen szigorítások a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által kiadott sajtó háttéranyag alapján, a teljesség igénye nélkül a következők:

„Az új Büntető Törvénykönyv megalkotásának szükségessége már korábban is (több kormányzati ciklusban) felmerült, 2001–2006 között miniszteri biztos irányította a munkálatokat, de az új büntetőjogi kódex elfogadása mindig zsákutcába jutott. Az elmúlt években azonban nem volt egységes koncepció, a kodifikációs bizottságokban esetenként eltérő büntetőjogi irányzatokhoz tartozó, főként elméleti jogtudósok ütköztették újra és újra a nézeteiket. Ez meddőnek bizonyult. A jelenlegi kodifikáció egységes büntetőpolitikai elvek mentén folyt, és inkább a gyakorlati jogalkalmazók véleményét figyelembe véve alakult, hiszen ez az ő „munkaeszközük” lesz elsősorban.

Szigorúbb büntetésre számíthatnak a súlyos erőszakos bűncselekmények elkövetői, valamint a visszaesők. A különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetés, illetve a halmazati vagy összbüntetés leghosszabb időtartamát pedig húszról huszonöt évre emeli a tervezet.

Szigorodnak a büntetés kiszabási szabályok, például halmazati büntetés felső határát felemeli, eszerint a legsúlyosabb törvényi büntetési tétel felső határa nem a felső határ felével, hanem a büntetési tétel középértékével emelkedik.

Szigorúbb korrupció és gazdasági bűncselekmény ellenes szabályok jellemzik az új Btk. tervezetét. A kormány megalakulása óta az elmúlt húsz év legintenzívebb korrupcióellenes intézkedéssorozatát hajtotta végre, mert az elmúlt években büntetlenül hagyott és szervezeten gyakorolt korrupciónak és az afelett szemet hunyóknak súlyos szerepe van az ország gazdasági és pénzügyi helyzetének kialakulásában, az általános erkölcs és bizalom lábbal tiprásában. A kormány elkötelezett abban, hogy az állam iránti bizalmat növelje, és minden rendelkezésre álló eszközzel garantálja a nemzeti vagyonnal és a közpénzekkel való felelős gazdálkodást, a korrupció felderítését és a bűnösök elszámoltatását. Magyarország 2010 szeptemberében csatlakozott a Nemzetközi Korrupcióellenes Akadémiához (IACA), amely az ENSZ, az Interpol, az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) és az osztrák állam kezdeményezésére jött létre. A korrupció elleni összehangolt, hatékony

állami fellépésről írt alá nyilatkozatot Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter Domokos Lászlóval, az Állami Számvevőszék elnökével, Baka Andrással, a Legfelsőbb Bíróság akkori elnökével és Polt Péter legfőbb ügyéssel 2011. november 18-án.

Ezen intézkedésekkel összhangban az új Btk. további lépéseket tesz a közélet tisztaságát védeni képes szabályok megalkotására. Az új Btk. szerkezeti-egyszerűsíti a tényállásokat, így például egy fejezetben szabályozza a közélet tisztasága elleni és a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekményeket.

Új tényállások is létrejönnek: a vesztegetés bírósági vagy hatósági eljárásban tényállása kimondja, hogy büntetendő az is, aki a bűncselekményt törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel, továbbá az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság vagy az Európai Közösségek Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során, vagy azzal kapcsolatban követi el.

A közélet tisztaságát védő szabályok keretében új minősített eset lesz, ha az aktív gazdasági vesztegetést bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

A gazdaság átláthatóságának biztosítása és ezen keresztül a közélet tisztaságának elősegítése érdekében (például stróman vagy egy nem tényleges tulajdonos offshore-társaság) is új szabályokat tartalmaz a tervezet. A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának minősül és büntetendő lesz az, aki a jövőben közreműködik abban, hogy olyan gazdaságilag működő szervezet vagy magányszemély kerüljön tulajdonosként bejegyzésre a cégnyilvántartásba, akinek a lakóhelye ismeretlen, vagy a székhelyén nem lelhető fel, illetve aki, vagy amely nem a gazdasági társaság tényleges tulajdonosa.

Az új Btk. a mindennapi tapasztalatok alapján korszerűsíti a gazdasági bűncselekmények körét, más fejezetekbe kerülnek a nem szorosan a gazdasági élet prudens működését sértő bűncselekmények, mint például a számítógépes bűncselekmények.

A költségvetést károsító bűncselekmények különös megkülönböztetést kapnak azáltal, hogy külön fejezetbe kerülnek. Ide tartoznak az olyan bűncselekmények például, mint a 2011-es Btk. módosítás során létrehozott költségvetési csalás.

Ugyancsak különös védelmet kapnak a fogyasztók, a fogyasztókat védő bűncselekmények is külön fejezetbe kerülnek. A rossz minőségű termék forgalomba hozatala esetén minősített eset lesz, ha a termék a fogyasztók számára széles körben válik hozzáférhetővé, vagy ha a bűncselekményt a termékbiztonsági követelmények megsértésével követik el. A fogyasztó megtévesztése súlyosabbnak fog minősülni, ha azt az áru egészségre és a környezetre gyakorolt hatásával, veszélyességével, kockázataival, vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követik el.

Életszerűbbek lesznek a vagyoni elleni bűncselekményekre vonatkozó szabályok is. A tervezet egysze-

rűsíti a rablás minősített eseteinek szabályozását. Egyszerűsödik és átláthatóbbá válik a lopás minősített eseteinek szabályozása. Kiterjeszti a tervezet a kár fogalmát az igénybe vett szolgáltatás (pl. szállodai) ellenértéke meg nem fizetésének eseteire is, így ezek is csalásnak fognak minősülni. Önálló tényállásként határozza meg a tervezet az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást.³¹

VI.

Záró gondolatok

Van-e létjogosultsága a büntetőjognak a gazdaságnak? Meggyőződésem, hogy van. Annak ellenére valom ezt, hogy el tudok képzelni egy jól működő gazdaságot büntetőjogi beavatkozás nélkül is. Véleményem szerint a közigazgatási jogi, az adójogi és egyéb büntetőjogi kívüli pénzbeli szankciók alkalmasak lehetnek a gazdaság védelmére, ha a következő két feltétel teljesül:

– konszolidált viszonyok közötti, magas erkölcsi színvonalú üzleti kultúra és

– a kilátásba helyezett pénzbeli szankciók felső határának olyan meghatározása, hogy az többszöröse legyen az elkövető által elért vagy elérni kívánt illegális profitnak.

Ilyen körülmények között nem lenne szükség gazdasági büntetőjogra. Hazánkban azonban ma még egyik feltétel sem teljesül, és reálisan csak a második megváltoztatásával számolhatunk a közeli jövőben. A gazdasági büntetőjogra tehát szükség van, és szükség is lesz beláthatatlanul hosszú időtávban, a gazdasági rendszer büntetőjogi védelmére, és a gazdasági ciklusok tompításának eszközeként.

A gazdasági büntetőjog magatartásszabályozó eszköz. Alkalmas a gazdasági szereplők cselekvéseinek bizonyos, a társadalom által elvárt irányba terelésére. Ezt a szerepét azonban csak akkor tudja betölteni, ha a többség vagy önkéntes jogkövetéssel betartja az előírt szabályokat, vagy a szankciótól való félelem miatt nem lépik át a jogalanyok a büntetőjog által kijelölt korlátokat. A gazdasági büntetőjog azonban elveszíti a magatartásszabályozó szerepét, ha a többség nem tartja ezeket be (például rendszeresen adócsalást követnek el), és a hébe-hóba lebukó elkövetők szinte jogosan érezhetik áldozatnak magukat. Szinte alig tehetünk szemrehányást nekik, amikor megkérdezzük: miért pont én kerültem büntetőeljárás alá abból az ezerből vagy tízezerből, aki szintén ugyanezt csinálja? Sokat ronthat a helyzeten, ha az állampolgárok azt látják, hogy a vezető politikusok és a gazdasági elit tagjai (az ún. opinion leader-ök) szintén nem tartják magukra nézve kötelezőnek a gazdasági büntetőjogi szabályo-

³¹ Sajtó háttéranyag Elindul az új Büntető Törvénykönyv társadalmi egyeztetése Budapest, 2011. február 8. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Sajtó Főosztály alapján.

kat. Ebben az esetben a gazdasági büntetőjog már nem mint magatartásszabályozó, hanem sokkal inkább mint bizonytalansági tényező, mint egy a gazdasági kockázaton kívüli, további kockázat jelenik meg a piaci szereplők fejében. Ez veszélyes folyamat, hiszen az eredetileg jó célt szolgáló szabályokat kétélű karddá változtatja. Ha túl sok a mellékhatás, az egy idő után megkérdőjelezi a gyógyszer használatának a létjogosultságát.

Láthattuk, hogy a potyautas magatartás logikájából következően az egyes gazdasági szereplők akkor járnak jól, ha nem tartják be a szabályokat. A cél tehát az lenne, hogy olyan jogszabályi környezetet teremtsünk, amelyben kiszámíthatóan az emberek többsége rá van kényszerítve a jogkövető magatartásra (a többiek pedig önkéntes jogkövetést tanúsítanak). Ez azonban csak akkor lehetséges, ha a gazdasági szereplők ismerik a szabályokat. Ez vonatkozik úgy a büntetőjogon kívüli, mint a büntetőjogi szabályok ismeretére. (Ez utóbbihoz kíván szerényen hozzájárulni ez a könyv is.)

Végül be kell ismernünk, hogy a gazdasági büntetőjog a rendszerváltás óta bizonyos működési zavarokat mutat. A gazdasági élet szereplőinek a sok büntetőjogi tilalom láttán, ezeket összehasonlítva a gazdasági bűncselekmény miatt ténylegesen elítélt személyek számával, az a véleménye alakulhat ki, hogy ezeket a tilalmakat nem kell túlzottan komolyan venni. Erre azt felelhetjük, hogy tényleg ellentmondás feszül az elkövetett és a hatóság tudomására jutott (ismertté vált) gazdasági bűncselekmények száma között, vagyis borzasztóan magas a látencia. Emellett más kérdés az, hogy valaki ténylegesen elkövetett egy gazdasági bűncselekményt, és megint más kérdés, hogy mit lehet a bíróság előtt bizonyítani. Ma még a védők összességében jobban felkészültek, mint a nyomozó hatóság tagjai. Ez azonban megváltozhat a jövőben. Talán javul majd a felderítési hatékonyság, és talán abban is reménykedhetünk, hogy csökkenni fog a ténylegesen elkövetett gazdasági bűncselekmények száma is. Talán. Ez viszont már a bűnügyi prognosztika területe, amelynek a kifejtése meglehetősen unalmas lenne az eddigiekben tárgyalt mondanivaló után.

VII.

Felhasznált irodalom

1. Adam Smith: A nemzetek gazdagsága Akadémiai Kiadó Budapest, 1959.
2. Alan Greenspan-James Kennedy: Estimates of Home Mortgage Origination, Repayments, and Debts on One- to Four-Family Residents. Federal Reserve Staff Working Paper 2005.
3. Barancsik János: Mikrogazdaságtan Pécs, 2007.
4. Brother Layman: Az offshore halála HVG Kiadó Budapest, 2010.
5. Csaba László: Keynesi reneszánsz? (=Pénzügyi Szemle 55. évf. 1. szám 2010.)

6. Elek Balázs: Bizonyítási kérdések a pénzmosás büntette kapcsán (Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai Debrecen, 2004.)
7. Elek Balázs: Economic Crimes in the Hungarian Code Penal (=Studies regarding criminality in the economic field Romanian and Hungarian legislations Debrecen, 2008.)
8. Elliot Aronson: A társas lény KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001.
9. Emil Plywaczewski and Wojciech Filipkowski: The Development of Organised Crime Policies in Poland: From Socialist Regime to Rechtsstaat (=Organised Crime in Europe Edited by Cyrille Fijnaut and Letizia Paoli, Springer, 2004.)
10. Farkas Ákos: A kriminálpolitika és a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága (=Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára Magyar kriminológiai Társaság Budapest, 1998.)
11. Finszter Géza: Kriminálpolitika tegnap és ma (=Rendészeti Szemle 2006. 12. szám)
12. Földvári József: Kriminálpolitika Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
13. Földvári József: Magyar büntetőjog Általános rész Osiris Kiadó Budapest, 2002.
14. Franklin D. Roosevelt: „Egy valamitől kell félnünk csupán: magától a félelemtől” Washinton D.C., 1933. március 4. (=A XX. század nagy beszédei Budapest, 2006.)
15. Gary Becker: Crime and Punishment: An Economic Approach=Journal of Political Economy, vol. 78. (March/April 1968.)
16. Gazdag László: Marxnak lesz igaza: A kapitalizmus elérte lehetőségei határait? <http://www.neplap.net/blog/marxnak-lesz-igaza-a-kapitalizmus-elerte-lehetosegei-hatarait> (2011. 01. 19.)
17. Gula József A csődbűncselekmények de lege ferenda Büntetőjogi Kodifikáció 2008. 8. szám 9-25. oldal
18. Halm Tamás: A gazdasági válság. Okok és tanulságok (=Kommentár 2009/6.)
19. Hausmann Péter: Bevezetés a közgazdaságtanba Pécs, 2009.
20. He Ping: Comments on the law of the People's Republic of China on anti-money laundering (=Journal of Money Laundering Control Vol. 10 No. 4.
21. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/regiok/deldun/deldun1203.pdf> (Letöltve: 2012. 04. 09.)
22. <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=320646> (2008. november 15.)
23. Jae-myong Koh: Suppressing Terrorist Financing and Money Laundering Springer Berlin-Heidelberg, 2006.
24. John Maynard Keynes: A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete KJK, Budapest 1965.
25. Korinek László: Irányzatok a kriminológiai gondolkodás fejlődésében BM Kiadó, Budapest, 2001.

26. Közgazdasági és Társadalomtudományi Kisenciklopédia Napvilág kiadó Budapest, 2005.
27. Lucian Bercea: A Perspective on Money in Criminal Law (=Bizonyítékok Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára, Pécs, 2006.)
28. Marx és Engels Művei Budapest, 1965–1985. 26/2.
29. Marx Károly: A tőke Budapest, 1955.
30. Pintér József: Bevezetés a statisztika módszereibe PTE FEEFI Pécs, 2001.
31. Prof. Dr. Erdősy Emil: Gazdasági rendszerünk büntetőjogi védelme a tervgazdálkodás időszakában (In: Tóth Mihály–Gál István László (Szerk.): Gazdasági büntetőjogi tanulmányok Pécs, 2005.)
32. R. Barry Johnston and Oana M. Nedelescu: The impact of terrorism on financial markets (=Journal of Financial Crime Vol. 13 No. 1, 2006.)
33. Reza Fadei-Ttahrani és Thomas M.Green: Crime and Society (=International Journal of Social Economics Vol. 29. No 10. 2002.)
34. Robert Cooter–Thomas Ulen: Jog és közgazdaságtan Nemzeti tankönyvkiadó Budapest, 2005.
35. Robert T. Kiyosaki & Sharon L. Lechter: A cashflow négyszög Bagolyvár Könyvkiadó Budapest, 2006.
36. Sajó András: A büntetés költségzempléletű megközelítése (=Belügyi Szemle 2003. 11–12. szám)
37. Sajtó háttéranyag Elindul az új Büntető Törvénykönyv társadalmi egyeztetése Budapest, 2011. február 8. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Sajtó Főosztály alapján
38. Sean S. Costigan–David Gold: Terronomics ASHGATE, Printed in Great Britain, 2007.
39. Semjén András–Szántó Zoltán–Tóth I. János: Adócsalás és adóigazgatás Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2001.
40. Soros György: A 2008-as összeomlás és következményei Scholar Kiadó Budapest, 2010.
41. Szabó András: Igazságosan vagy okosan? Akadémiai Kiadó Budapest, 1993.
42. Tóth Mihály: A fehérgalléros bűnözés; a gazdasági bűnözés (=Kriminológia – Szakkriminológia Szerk.: Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2006.)
43. Tremmel–Fenyvesi–Herke: Kriminológia Budapest–Pécs, 2005.
44. Visegrády Antal: A jog hatékonysága Budapest, 1997.
45. Visegrády Antal: Modern jogbölcseleti irányzatok Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1995.
46. Wiener A. Imre: Gazdasági bűncselekmények Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1986.
47. Zeller Gyula: Állam a válságban MBA ppt (PTE KTK 2010.)
48. Zeller Gyula: Pénz- és bankügyek Pécs, 2008. ■